

Araştırma Makalesi / Research Article

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Örgütsel Vatandaşlık Davranışları ile Sosyal Duygusal Yetkinlikleri Arasındaki İlişki

The Relationship Between Pre-service Social Studies Teachers' Organisational Citizenship Behaviours and Social-Emotional Competences

Betül BALTAN¹ & Elif ALADAĞ²

Geliş/Received: 17/10/2024

Kabul/Accepted: 08/02/2025

Öz

Bu araştırmanın amacı, Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Örgütsel Vatandaşlık Davranışları (ÖVD) ile Sosyal Duygusal Yetkinlikleri (SDY) arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırmanın evrenini, 2023-2024 yılı eğitim-öğretim döneminde Türkiye'de bulunan üç devlet üniversitesinin sosyal bilgiler öğretmenliği bölümünde öğrenim görmekte olan öğretmen adayları oluşturmaktadır. Araştırmaya 231 kadın ve 123 erkek öğretmen adayı olmak üzere toplam 354 kişi katılmıştır. Araştırma ilişkisel tarama modelinde gerçekleştirilmiş olup veri toplama araçları olarak adaylara 15 maddeden oluşan Örgütsel Vatandaşlık Davranış ölçeği ile 25 maddeden oluşan Sosyal Duygusal Yetkinlik ölçeği uygulanmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre, öğretmen adaylarının örgütsel vatandaşlık davranışlarının cinsiyet, baba öğrenim düzeyi, sınıf düzeyi ve çalışma durumlarına göre anlamlı olarak farklılaştığı, sosyal duygusal yetkinliklerinin ise adayların anne öğrenim düzeyi ve sınıf düzeyine göre anlamlı olarak farklılaştığı tespit edilmiştir. Yapılan korelasyon analizleri, araştırmaya konu olan bu kavramlar ve alt boyutları arasında istatistiksel açıdan anlamlı orta düzeyde pozitif bir ilişkinin saptandığını göstermektedir. Araştırma sonuçlarından hareketle geliştirilen öneriler, bireylerin vatandaşlık davranışları ile sosyal duygusal öğrenme bağlamında yetkinliklerinin geliştirilmesine yönelik yeni yaklaşımların planlanması ve konu ile ilgili yapılacak araştırmalar için farklı demografik değişkenler doğrultusunda farklı örneklem grupları ile çalışılması yönündedir.

Anahtar Kelimeler: Örgütsel vatandaşlık, sosyal yetkinlik, duygusal yetkinlik, sosyal bilgiler

Abstract

The purpose of this study is to examine the relationship between organisational citizenship behaviours (ocb) and social-emotional competences (SEC) of pre-service social studies teachers. The population of the study consisted of pre-service teachers studying in the social studies departments of three state universities in Türkiye during the academic year 2023-2024. A total of 354 pre-service teachers, including 231 females and 123 males, participated in the study. The research was conducted using a correlational survey design. The data were collected using the Organisational Citizenship Behaviour Scale consisting of 15 items and the Social Emotional Competence Scale consisting of 25 items. According to the results of the study, pre-service teachers' organisational citizenship behaviour differed significantly according to their gender, father's level of education, year of study, and employment status, while their social-emotional competence differed significantly

¹ Sorumlu Yazar/Corresponding Author, Doktorant, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi/Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü, Aydın, Türkiye. E-posta: betul_baltan@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-9218-8386>

² Prof. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi/Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü, Aydın, Türkiye. E-posta: ealadag@adu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-1648-2545>

Önerilen Atıf/Suggested Citation: Baltan, B. & Aladağ, E. (2025). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Örgütsel Vatandaşlık Davranışları ile Sosyal Duygusal Yetkinlikleri Arasındaki İlişki. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 9(1), 119-147.

according to their mother's level of education and year of study. The correlational analyses showed a statistically significant moderate positive relationship between these concepts and their sub-dimensions. In line with the results, it is suggested to plan new approaches for the development of individual citizenship behaviours and competences in the context of social-emotional learning and study with different sample groups in line with different demographic variables for future research on the subject.

Keywords: Organizational citizenship, social competence, emotional competence, social studies

1. GİRİŞ

Sanayi devrimi ile birlikte var olmaya başlayan kurum ve işletmelerin sürekliliğinin sağlanmaya çalışılması, yönetim bilimlerinin temellerini atmıştır. Bilindiği gibi yönetim, örgütsel amaçların gerçekleştirilmesine yönelik çeşitli kaynakların bir araya getirilmesi ve çalışanların bu amaçlar doğrultusunda yönlendirilmesi işidir. Yönetim biliminin en önemli çalışma alanlarından birinin örgüt kavramı olduğu göz önünde bulundurulduğunda, örgütün sürekliliğinin sağlanması adına örgüt ve örgüt çalışanlarının davranışlarına yoğunlaşılması, örgüt ile ilgili temel alanların odak noktası olmasına neden olmuştur (Demirkol ve Özdemir, 2023).

Örgütler, insanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahiptir. M.Ö. 3500'lere dayanan insanlığın ortak çabaları ile oluşturulmuş mabetler veya tapınaklar, o tarihlerden bugüne örgütlerin varlığının yanında insan örgütlenmelerinin de önemini göstermesi açısından anlam taşımaktadır. Bireylerin etkili ve güçlü iletişimlerinin aynı zamanda kendi amaçlarını gerçekleştirebilmelerinin kaynağı örgütsel yapılardır (Özkalp ve Kirel, 2004). İnsan etkileşimlerini temel alan örgütler, belli bir amaca hizmet etme gayesi ile oluşturulmuşlardır. Bu bağlamda örgüt içinde çalışan insanların davranışlarının, örgütün sürekliliğini sağlama amacına hizmet ettiği ifade edilebilmektedir.

1.1.Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ve Eğitim

Örgütsel vatandaşlık davranışı [ÖVD] kavramını 20. Yüzyılın ilk yarılarında ilk kez Chester Bernard kullanmıştır. Bu bağlamda örgütsel vatandaşlık çerçevesinde ekstra rol davranışları ilk defa ifade edilmiştir. ÖVD üzerine en bilinen tanım ise Dennis W. Organ tarafından yapılmıştır (LeBlanc, 2014). Organ'a (1988, 2018) göre ÖVD, gönüllü olarak gerçekleştirilen bireysel davranış olmakla birlikte kurum, örgüt veya organizasyonun etkili ve verimli işleyişi için önemli rol oynayan ve resmi olmayan bir iş birliğidir. ÖVD, birey veya grupların gönüllü olarak yaptıkları ve normal rol beklentilerinin ötesindeki davranışları olarak nitelendirilen örgütteki ekstra rol davranışlarıdır (Allison et al., 2001).

Bir örgütün ya da işletmenin sürekliliğinin, üyelerinin isteğine bağlı olarak gerçekleşen bireysel davranışları ile desteklenmesi örgütsel vatandaşlığı tanımlamaktadır (Çetinkaya ve Çimenci, 2014). ÖVD, bireyin kurumda sorumluluk üstlendiği ve zorunluluk arz eden rol içi davranışlarından ayrılmaktadır. Bu bağlamda örgütler üzerine çalışmalar yapan Daniel Katz ve Robert L. Kahn rol içi davranışları; bireyin yerine getirmekle yükümlü, gerekli ve beklenen davranışları olarak rol dışı yani ekstra rol davranışlarını ise örgüte yarar sağlayan, isteğe bağlı, bireyin içinden gelen davranışları olarak birbirinden ayırmıştır (Barksdale ve Werner, 2001). Katz ve Kahn ise örgütsel davranışları vatandaşlık duyarlılığı olarak anlamlandırmış, yardımda bulunma, hoşgörü gösterme, çalışma ortamını temiz ve düzenli tutma, kurumsal kaynakları koruma ve muhafaza etmeyi vatandaşlık davranışları olarak ifade etmiştir (Geçgel, 2011; Bateman ve Organ, 1983). Bu durumda, örgüt içinde sıkıcı davranışlarda bulunmama, çalışanlarda hata bulmaya çalışmama, önemsiz konuları şikâyet

etmeme gibi davranışlar örgütün devamlılığı ve kalıcılığında oldukça etkin bulunmaktadır (Organ, 1990).

Borman (2004), örgütsel etkililiğe katkı sağlayan davranışları görev performansı ve vatandaşlık performansı olarak sınıflandırmaktadır. Motowidlo da (2000) bu iki kavram arasındaki ayrıma dikkat çekmekle birlikte bireyin resmi görevinin ötesine geçen, yardımlaşma, sorumluluk ve desteği amaçlayan davranışlarını bağlamsal performans olarak nitelendirerek ÖVD'yi görev performansından ayırmıştır. Buna göre örgütsel vatandaşlık performansı, çalışan ve yöneticilerin üretkenliğini arttırması, aralarındaki koordineyi sağlaması, destekleyici ve adil bir çalışma ortamı sağlaması ile örgüt istikrarını sağlayan önemli bir davranış biçimi olarak ifade edilmektedir (Borman, 2004).

ÖVD'nin niteliği gönüllülük esasına dayanmasıdır (Özdevecioğlu, 2003). Bu minvalde çalışanların örgüt ile aralarında hissettiği bağ sonucunda karşılaştıkları olası olumsuz bir durum karşısında bireyin örgütü terk etmek yerine durumu kurtarabilmek adına gösterdiği karşılıksız çaba, duyarlılık, iyi niyet ve inisiyatif örgütsel vatandaşlığı kapsayan davranışlar olarak ifade edilmektedir (Graham, 1991). Bu davranışlar örgüte yüksek düzeyde bağlılık gösteren bireylerin gerçekleştirdiği davranışlar olarak ifade edilmektedir. Bu bağlamda örgüt üyelerini sistemle iç içe tutacak olumlu örgüt kültürü ve iklimi, ÖVD üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir (Gören ve Yengin-Sarpkaya, 2014).

ÖVD'yi oluşturan her bir boyutun örgüt, kurum ya da organizasyonun daha sistematik ve düzenli çalışmasına katkıda bulunduğu söylenebilir. Örgütsel vatandaşlık, alanyazında araştırmacılar tarafından (Smith et al., 1983; Graham, 1991; Farh et al., 1997; Podsakoff et al., 2000; Finkelstein, 2006; Al-Ferjani, 2017) çeşitli boyutlara göre sınıflandırılmıştır. Organ (1990) ise örgütsel vatandaşlık davranışını *gönüllülük* (özgecilik-diğergamlık, fedakârlık), *üstün görev bilinci* (vicdanlılık), *nezaket*, *centilmenlik* (sportmenlik) ve *sivil erdem* olmak üzere beş boyuta ayırmıştır. Allison et al., (2011) ile DiPaola ve Hoy (2005) da, Organ'ın sınıflandırmalarına dikkat çekerek alanyazında bu boyutları daha kapsamlı ve geçerli kılmışlardır. Podsakoff ve Mackenzie (1997), yardım etme davranışının fedâkarlık, vicdanlılık, nezaket ve centilmenlik gibi boyutlarını kapsadığını ve bu bağlamda yardım etmenin örtük bir yapı kabul edilebileceğini ifade etmiştir.

Örgütsel davranışta gönüllülük; diğerlerini düşünme, iş ile ilgili problem yaşayan çalışma arkadaşlarına gönüllü olarak yardım etme olarak tanımlanır. Üstün görev bilinci diğer anlamı ile vicdanlılık, işe veya derse zamanında gelme, randevularda dakik olma, ödevleri zamanında yerine getirme ve ek sorumluluklar üstlenme gibi davranışlar olarak ifade edilmektedir. Nezaket, derse devamsızlık söz konusu olduğunda önceden haber vermek, ekip üyelerini olası sorunlara karşı önceden bilgilendirmek gibi olumlu iletişim yaratan ve iş ile ilgili sorunları önleyen düşünceli davranışların ortaya konmasıdır. Centilmenlik, kaçınılmaz olan sorunlara, zorluklara ve karmaşalara katlanma, şikâyet etmeme, görmezden gelme ve önemsiz problemleri büyütmemeye davranıştır. Sivil erdem ise bireyin, toplantı, organizasyon ve etkinliklere aktif ve gönüllü olarak katılması ve bunların düzenlenmesi konusunda katkıda bulunulmasıdır (Allison et al., 2011).

Örgütsel vatandaşlık davranışları, örgütün veya kurumun sürekliliği, verimliliği ve başarısı üzerinde oldukça önemli bir role sahiptir. Bu durum eğitim örgütlerinde de ayrıca önem teşkil etmektedir. Okullar öğrencilerin başarılı olabilmesi için fiziki anlamda önemli iyileştirmelere yönelse de öğrencilerin eğitime olan ilgi ve isteğinin öncelikle kuruma duyacakları aidiyetle gerçekleşeceği unutulmamalıdır (Karademir ve Kurnaz, 2020).

Öğrenci başarısı ve kaliteli bir eğitim-öğretim süreci adına, eğitim örgütlerinde çalışan tüm paydaşların düşüncelerine önem verildiği, demokratik bir ortamın yaratıldığı, değişime açık ve sürecin her dönem revize edildiği bir ortam, okulda güçlü örgütsel vatandaşlık davranışlarına ortam hazırlamaktadır (Avcı, 2015). Özellikle eğitim kurumlarının etkililiğinin artırılmasında en büyük role sahip öğretmenler mesleki iş doyumunu, güven, bağlılık, iş birliği, yardımlaşma ve etkili iletişimin gerçekleşmesi ile gönüllü ve karşılıksız davranışlar göstererek okul iklimini ve eğitim başarısını olumlu yönde etkileyebilmektedir (Sezgin, 2005).

ÖVD eğitim örgütlerine iki şekilde yansımaktadır. İlki, öğretmenlere ve öğrencilere yönelik olup öğretmenlerin herhangi bir konuda meslektaşlarına yardımcı olması, okul saatleri dışında öğrenci için mesaiye devam etmesi ve ders dışı etkinliklere katılması gibi bireysel faydalarıdır. İkincisi ise ÖVD'nin okulun tüm paydaşlarına ayırt edilmeksizin gerçekleştirilmesidir. Örneğin, okulda düzenin sağlanması adına belirli kurallara uyulması, okul kaynaklarının daha verimli kullanılması, göreve yeni başlayan öğretmenlerin yönlendirilmesine katkıda bulunulması ve okulun gelişmesine yönelik yeni projeler planlamak gibi davranışlar okul ikliminde olumlu tutumları teşvik etmekle birlikte okulun etkililiğine katkıda bulunmaktadır (DiPaola ve Hoy, 2005; Somech, 2015).

ÖVD'nin okul ortamında sergilenmesi, öğretmen, öğrenci ve okul yönetimi üzerinde olumlu katkı sağlamaktadır (Çetin ve Metlilo, 2020). Mesleki amaçlarla örgütsel amaçlar arasında yüksek derecede bir uyumun olduğu göz önünde bulundurulduğunda, eğitim örgütlerindeki vatandaşlık davranışları öğrenciye olan akademik katkısı bakımından önemli görülmektedir. Eğitim örgütleri öğrencilere fayda sağlama amacıyla olan kuruluşlardır. Bu bağlamda eğitimcilerin yetkinliklerini ve çabalarını öğrenci ve okul için kullanmaları, onların kurumlarındaki vatandaşlık davranışlarını tanımlayan bir unsur olmaktadır (DiPaola ve Hoy, 2005). ÖVD gösteren bir öğrenci ise bulunduğu eğitim örgütünün amaçları adına çalışarak hem örgütün olumlu iklimi ve sürekliliği adına hem de kendi başarısı için yüksek bir inançla hareket etmektedir (Demirkol ve Özdemir, 2023). Bu bağlamda sağlıklı işleyen bir eğitim öğretim sistemi, nitelikli bir öğrenme süreci ve yüksek akademik başarı için ÖVD'nin eğitim örgütlerinde teşvik edilmesi önemli görülmektedir (Avcı, 2015).

İlgili alanyazın incelendiğinde, ÖVD'nin iş doyumunu, memnuniyet, örgütsel psikoloji, örgütsel performans ve örgütsel bağlılık gibi birçok farklı değişken üzerinde çalışma alanı bularak çeşitli iş organizasyonları bağlamında gerek yurt içi (Basım ve Şeşen, 2006; Bitmiş, vd., 2014; Çetinkaya ve Çimenci, 2014; Karabey ve Işcan, 2010; Sancar ve Bekaroğlu, 2020; Sökmen ve Boylu, 2011) ve gerek yurt dışı araştırmalarda (Bateman ve Organ, 1983; Borman, 2004; Farh et al., 1990; Finkelstein, 2006; Graham, 1991; Organ, 1994; Organ ve Lıngl, 1995; Podsakoff ve MacKenzie, 1997; Smith et al., 1983; Williams ve Anderson, 1991) incelendiği görülmektedir. Ancak eğitim örgütleri üzerine yapılan ÖVD ile ilgili çalışmalarda öğrencilerin bu davranışlara ne düzeyde katıldığı ve bu davranışın öğrencilerin akademik başarısı üzerindeki etkisi ihmal edilmiş, özellikle üniversite öğrencileri bağlamında yapılan ampirik araştırmaların oldukça kısıtlı olduğu tespit edilmiştir (Allison et al., 2001; Dipaola ve Hoy, 2005 ve LeBlanc, 2014). Üniversiteler, öğrencileri yaşama hazırlayan ve onların kariyerlerini sağlama fırsatı veren eğitim kurumlarıdır. Üniversitelerin öğrencilerden beklediği görev performansı dışında öğrencilerin ekstra roller sergilemesi, onların vatandaşlık davranışlarını yerine getirmelerini sağlamakta, böylelikle öğrencinin verimli bir üniversite ortamına da katkı sunmaktadır (LeBlanc, 2014). Bu bağlamda ÖVD'nin üniversite iklimi üzerindeki etkisi ve oynadığı rol önemli bulunmaktadır.

1.2.Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ile Sosyal Duygusal Yetkinlik İlişkisi

Yetkinlik, bir işte ya da bir görevde üstün başarı gösteren, etkin bir performans sağlayan kişiye ait özelliklerdir. Yetkinlik, kişinin sorumluluğunda olan bir görev ya da eylemi başarıyla tamamlama inancı ve kapasitesini, eyleme ait seçimlerini ve herhangi bir problemle karşılaştığında eylemde bulunma kararlılığını ifade etmektedir (Bandura, 1986; Erözkan, 2013). Bireyin hayatının her alanında yaşadığı değişim ve dönüşüm onu, sosyal bakımdan birtakım üst düzey yetkinliklere sahip olmaya mecbur kılmıştır (Ateş, 2016). Bundan dolayı bireyin gayreti, heyecanı ve bulunduğu ortama aitlik duygusunun, bireyin gelişme ve öğrenmeye açık olma inancını perçinlediği söylenebilir. Yetkin bir birey üst düzey bilişsel becerilere sahip olmakla birlikte çevresine karşı daha duyarlı, sosyal ilişki ve etkileşimlerinde ise daha yüksek bir performansa sahiptir (Erözkan, 2013). Bu durumda kişilerarası duyarlılık, empati ve duygusal olarak anlamlı davranışlarda bulunma yeteneği, sosyal etkileşimin kalitesini etkilediğinden, bireyin hem sosyal hem de duygusal yetkinliğe sahip olması, bireyde dikkate değer bir nitelik olarak görülmektedir (McBrien et al., 2018).

Sosyal duygusal yetkinlik [SDY], kişiler arası iletişimde duygu durumları ve özellikleri hakkında doğru çıkarımlarda bulunmakla birlikte sosyal durumlara ilişkin genel bir farkındalık gösterme yeteneği olarak tanımlanır (McBrien et al., 2018). McBrien et al., (2018) göre sosyal zekâ, sadece sosyal durumları anlama ile ilgili bilişsel yetenekler yani sosyal farkındalık olarak yorumlandığından davranışa dönüşen sosyal beceriler zekanın değil yetkinliğin alanına girmektedir. Bu bağlamda sosyal duygusal yetkinlik sosyal zekanın kapsam alanına girmeyen davranışsal bileşenleri açıklayabilen yeni bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır (Ay, 2019).

İnsanın en temel güdü ve gereksinimlerine işaret eden tüm duyguları, sosyal ve duygusal yetkinliklerin omurgasını oluşturmaktadır (TÜSİAD, 2019). Sosyal ve duygusal yetkinlikler, “kişisel, kişilerarası ve kültürlerarası yetkinlikleri içermekte, bireylerin farklılaşan toplum ve çalışma hayatına etkili ve yapıcı biçimde katılmalarına imkân tanıyacak; gerektiğinde çatışmaları çözecek özellikte donatılmasını sağlayan tüm davranış biçimlerini” kapsamaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018, s:5). 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı da bu çerçevede bireyin hayatının her döneminde gereksinim duyacağı yetkinlikleri Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi’nde [TYÇ] belirleyerek bu yetkinliklerden sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikleri bireyin medeni hayata tam katılımına olanak sağlayan en temel yetkinliklerden biri olarak ifade etmiştir (MEB, 2018). Sosyal bilgiler dersinin, sorumluluklarının bilincinde iyi vatandaş yetiştirme amacı ile hareket eden disiplinler arası bir alan olduğu göz önünde bulundurulduğunda sosyal ve duygusal yetkinlik; bireyin erdemli, etkin ve yetkin bir vatandaş olmasında önemli bir faktördür. Bu bağlamda olay ve olguları başkalarının gözünden değerlendirebilme yeteneği olan empatinin, grup üyeleri arasındaki karmaşık-güç ilişkilerini yönetebilme yeteneği olan örgütsel farkındalığın, etkili grup liderliğinin, üyeler arasında motivasyon ve uyum sağlama ile güçlü sosyal bağlar kurma davranışlarının en temel sosyal yetkinlikler olduğu kabul edilmektedir (Genç, 2018). Bireylerin sahip olduğu sosyal yetkinlikler, bireyin çevresi ile olan sosyal iletişimde, akademik başarısında, sorunlarla başa çıkabilmesinde ve kendini keşfetmesi gibi birçok davranışı üzerinde etkilidir (Erözkan, 2013). Sosyal duygusal yetkinliğin bu minvalde bireyin vatandaşlık davranışlarını kapsayan özelliklerine atıfta bulunduğu değerlendirildiğinde, bireylerin sahip olduğu SDY’nin, ÖVD’ni gerçekleştirmesini etkileyebileceği ifade edilebilmektedir.

Kurum ve kuruluşlardaki örgüt lider desteği, ödüllendirmeler, örgüt üyelerinin iş tatminleri, çalışma istekleri, adalet algıları ve kurumları arasında kurdukları gönül bağı, ÖVD'nin en önemli belirleyicileri olarak yer almaktadır (Avcı, 2015). Buna göre gerek sosyal yetkinliğin gerek ise duyguların örgütsel psikoloji üzerinde önemli etkisi olduğu düşünülmektedir (Genç, 2018). Duygu, bir his olmakla birlikte bu hisse yönelik çeşitli düşünce, biyolojik ve psikolojik durumlar olarak adlandırılır (Goleman, 2010). Duygusal yetkinliğe sahip bir birey, kendi ile beraber başkalarının da duygularını algılayabilmekte ve duygularının farkında olabilmektedir. Yüksek duygusal zekâ bireyin çalışma ortamlarında örgüt yararına daha olumlu davranışlar sergilemesine neden olmaktadır (Yancı, 2011). Bireylerin duygularını yönetebilmeleri, kendileri ile birlikte başkalarının duygularını algılama düzeyleri, sosyal etkileşimleri, tutumları ve davranışları örgütü etkilemektedir. Dolayısıyla sosyal duygusal sürecin bireyler arası iletişimi etkileyen çok boyutlu bir yapısının olduğunu söylemek mümkündür (McBrien et al., 2018; Riggs et al., 2006).

Sosyal duygusal öğrenme, SDY'nin geliştiği bir süreç olarak bilinir. Bireyler, duyguları anlama, kontrol etme, kendilerine olumlu hedefler belirleyerek onlara ulaşma, empati hissetme, olumlu ilişkiler kurma ve sorumlu kararlar almak için gerekli bilgi, beceri ve tutumları sosyal duygusal öğrenme süreci ile kazanmaktadır (Domitrovich et al., 2017). SDY sahibi bireyler, kendini ve başkalarını anlama, duygu ve davranışları kontrol edebilme, doğru kararlarda bulunma ve bir takım prososyal davranışlar göstererek sosyal ilişkilerde daha çok kabul görmekte ve daha olumlu geri bildirim almaktadır (Denham ve Brown, 2010). McLaughlin et al., (2017), sosyal duygusal becerilerin güçlü iletişim ve çeşitli etkileşimler sağladığı, özellikle erken dönem eğitim ortamlarındaki çocukların arkadaşlıklar kurma, öğrenme ve sosyal deneyimler edinmelerindeki olumlu etkisine değinmektedir. Bu bağlamda sosyal duygusal anlamda yetkin bir birey, daha sorumlu ve daha uyumlu davranmakla birlikte daha demokratik ve özverili bir karaktere sahip olmaktadır (Goleman, 2010).

ÖVD'yi duygusal zekâ ile ilişkilendiren birçok araştırma (Eryılmaz vd., 2021; Chegırova, 2013; Geçgel, 2011; Konuk, 2019; Kuruşçu ve Yenilmez, 2018; Yancı, 2011) yürütülmüştür. Yapılan araştırmalar örgütsel vatandaşlık ile duygusal zekâ arasındaki pozitif ilişkiyi saptayan bulgular elde etmiştir. Genç (2018), duygusal ve sosyal yetkinliklere yönelik çalışmaların işletmelerde çalışanların iş performanslarını artıran etkisine değinerek bu yetkinliklere sahip yönetici ve çalışanların önemini ortaya koymuştur. Ancak alanyazında, ÖVD ile SDY arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu doğrultuda araştırma, ÖVD'nin SDY ile ilişkisinin ilk defa incelenmesi ve sosyal bilgiler alanında da ilk defa çalışma alanı bulması açısından farklılaşmaktadır. Bu doğrultuda 2024 Türkiye Maarif Modeli eğitim vizyonu doğrultusunda, yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında özellikle vurgulanan sosyal duygusal öğrenme becerileri çerçevesinde sosyal duygusal yetkinliklerin, örgütsel vatandaşlık davranışları ve öğretmen adayları bağlamında incelenmesi alan yazına katkı sunması bakımından önemli görülmektedir.

Bu araştırmanın amacı, Sosyal bilgiler öğretmenliği bölümünde öğrenim görmekte olan öğretmen adaylarının Örgütsel Vatandaşlık Davranışları ile Sosyal Duygusal Yetkinlikleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki alt amaçlar belirlenmiştir.

Alt amaçlar

1- Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının örgütsel vatandaşlık davranışları ile sosyal duygusal yetkinlikleri ne düzeydedir?

2- Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının örgütsel vatandaşlık davranışları ile sosyal duygusal yetkinlikleri cinsiyet, yaş, anne-baba öğrenim düzeyi, sınıf düzeyi ve çalışma durumlarına göre anlamlı bir fark göstermekte midir?

3- Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının örgütsel vatandaşlık davranışları ile sosyal duygusal yetkinlikleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

2. YÖNTEM

2.1.Araştırma Modeli

Araştırmada genel tarama modellerinden ilişkisel tarama kullanılmıştır. Tarama modelleri, geçmişte yaşanmış ya da günümüzde yaşanmakta olan durumları ve olayları betimlemeyi amaçlayan modellerdir. Tarama modellerinden ilişkisel tarama, iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkinin derecesini belirlemeyi amaçlayan bir modeldir (Karasar, 2000).

2.2.Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, 2023-2024 eğitim- öğretim akademik dönemi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde öğrenim görmekte olan öğretmen adaylarıdır. Örneklem grubunu ise Türkiye’deki üç devlet üniversitesinin eğitim fakültelerinde öğrenim görmekte olan ve evrendeki tüm birimlerin örnekleme seçilmek için eşit şansa sahip olduğu basit seçkisiz örnekleme yoluyla ulaşılan 354 sosyal bilgiler öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi olan üç devlet üniversitesinden biri, araştırmacının ikâmet ettiği şehirde bulunması diğer iki üniversite ise Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümü sınıf mevcudu sayısının çok olması göz önünde bulundurularak daha çok veriye ulaşabilme imkânından dolayı örnekleme dahil edilmiştir.

Tablo 1. Öğretmen Adaylarının Demografik Özelliklerine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

		n	%
Cinsiyet	Kadın	231	65,3
	Erkek	123	34,7
Yaş	18 yaş ve altı	13	3,7
	19-25 yaş arası	326	92,1
	25 yaş ve üzeri	15	4,2
Anne Öğrenim Düzeyi	Okur yazar	41	11,7
	İlkokul	126	35,9
	Ortaokul	92	26,2
	Lise ve üzeri	92	26,2
Baba Öğrenim Düzeyi	İlkokul ve altı	104	29,5
	Ortaokul	106	30,1
	Lise	95	27,0
	Üniversite ve üzeri	47	13,4
Sınıf Düzeyi	1. Sınıf	84	23,7
	2. Sınıf	103	29,1
	3. Sınıf	76	21,5

	4. Sınıf	91	25,7
Kurumda Çalışma Durumu	Evet	14	4,0
	Hayır	339	96,0

Tablo 1, katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin betimsel istatistikleri göstermektedir. Araştırmaya 354 sosyal bilgiler öğretmen adayı katılmıştır. Öğretmen adaylarının cinsiyet, yaş ve sınıf düzeyi değişkenleri ile ilgili sorulara tam katılım gösterdiği, anne eğitim durumuna 3 öğretmen adayı, baba eğitim durumuna 2 öğretmen adayı ve çalışma durumu değişkeni ile ilgili sorulara 1 öğretmen adayının katılım göstermeyerek cevaplamadığı tespit edilmiştir. Cinsiyet dağılımına göre, kadınlar %65,3 oranıyla 231 kişi, erkekler ise %34,7 oranıyla 123 kişidir. Yaş kategorilerine bakıldığında, 18 yaş ve altı 13 kişi (%3,7), 19-25 yaş arası 326 kişi (%92,1) ve 25 yaş ve üzeri 15 kişi (%4,2) bulunmaktadır. Anne-baba eğitim düzeyine göre bakıldığında, anne öğrenim düzeyi; okur yazar 41 kişi (%11,7), ilkökul 126 kişi (%35,9), ortaokul 92 kişi (%26,2) ve lise ve üzeri 92 kişi (%26,2), baba öğrenim düzeyi, ilkökul ve altı 104 kişi (%29,5), ortaokul 106 kişi (%30,1), lise 95 kişi (%27,0) ve üniversite ve üzeri 47 kişi (%13,4) olarak bulunmaktadır. Sınıf düzeyine bakıldığında en fazla 2.sınıf bulunmaktadır (%29,1). Bireylerin %96'sı ise (339 kişi) kurumda çalışmadığını belirtmiştir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma konusu ile ilgili 2 ölçek (Örgütsel Vatandaşlık Davranış Ölçeği ve Sosyal Duygusal Yetkinlik Ölçeği) ve Kişisel Bilgi Formu ilgili 3 üniversitenin tüm sınıf düzeyinde (1-4) öğrenim görmekte olan öğretmen adaylarına uygulanmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Uzman görüşleri dikkate alınarak hazırlanan formda çalışmaya katılan öğretmen adaylarına cinsiyet, yaş, anne- baba eğitim düzeyi, sınıf düzeyi ve çalışma durumlarına yönelik sorular yöneltilmiştir.

Örgütsel Vatandaşlık Davranış Ölçeği: 2001 yılında B. J. Allison, R. S. Voss ve S. Dryer yürüttükleri bir araştırmada, Organ'ın (1990) ÖVD'yi beş boyut olarak yapılandıran çalışmasından da faydalanarak üniversite öğrencilerinin başarısında ÖVD rolünü gösteren 18 maddelik bir ölçek geliştirmişlerdir (Özdevecioğlu, 2003). Ölçek, Özdevecioğlu (2003) tarafından yapılan araştırmada uygulama yaptığı ilgili üniversitenin eğitim şartları dikkate alınarak 15 madde ile tekrar yapılandırılmıştır. Yetişkinlerin örgütsel vatandaşlık davranışını ölçmek amacıyla geliştirilen bu ölçek, gönüllülük (diğergamlık, özgecilik, fedâkarlık), sivil erdem, üstün görev bilinci (vicdanlılık), centilmenlik (sportmenlik) ve nezaket olmak üzere beş boyuttan oluşmaktadır. Bu doğrultuda ÖVD ölçeği, 15 madde ve beş boyuttan oluşmakta olup 5'li likert tipindedir. Ölçeğin 1. maddesi gönüllülük alt boyutunu oluşturmaktadır. Sivil erdem alt boyutunu, 5,6 ve 9. maddeler, üstün görev bilinci alt boyutunu, 10,11 ve 14. maddeler, centilmenlik alt boyutunu, 2,12 ve 4. maddeler, nezaket alt boyutunu ise 3,7,8,13 ve 15. maddeler oluşturmaktadır. Ölçeğin 15 maddesinin güvenilirlik katsayısı (alfa) 0,893 olarak hesaplanmıştır (Özdevecioğlu, 2003). Elde edilen sonuçlara göre, örgütsel vatandaşlık davranışını temsil eden faktörler tatmin edici düzeydedir ve doğrulayıcı faktör analizi uygulamasında geçerli kabul edilmektedir.

Sosyal Duygusal Yetkinlik Ölçeği: Ölçek, A. McBrien, M. Wild ve J. Bachorowski tarafından 2018 yılında geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçeye uyarlanması ile güvenilirlik ve geçerlilik çalışması Ay ve Temel (2021) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçek 25 madde ve iki alt boyuttan oluşan, öz değerlendirme türünde bir ölçme aracıdır. Uyumluluk alt boyutu, farklı sosyal ve duygusal durumlara uyum sağlama becerisini ölçmekte olup 1., 2., 4., 5., 6.,

7., 8., 9., 12., 13., 15., 16., 17., 18.,19. ve 24. maddelerden oluşmaktadır. Anlatımcılık alt boyutu ise, duyguların başkalarına ifade edilme yeteneğini ölçmekle birlikte 3., 10., 11., 14., 20., 21., 22., 23. ve 25. maddelerden oluşmaktadır. Ölçek, 5’li likert tipindedir. En düşük puanı 1, en yüksek puanı 5 şeklindedir. Ölçeğin İngilizce ve Türkçe formları arasındaki ilişkisinin anlamlılık derecesi Intraclass Korelasyon analizi ile incelenmiş olup .883, $p<.01$ ’dir. Bu sonuca göre iki form birbiri ile tutarlı olup dil eşdeğerliği sağlandığı varsayılmıştır. Ölçeğin doğrulayıcı faktör analizinden elde edilen uyum indeksi değerleri sonucunda ölçeğin iki faktörlü yapısı Türk kültüründe doğrulanmıştır. Ölçeğin Cronbach Alpha katsayısı .855 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayıları Uyumluluk alt boyutu için .817, Anlatımcılık alt boyutu için .711 ve ölçeğin tümü için .867’dir. Ölçeğin madde toplam korelasyonu .219 ve .525 arasında değişmektedir. Ölçeğin 25 madde test-tekrar test güvenilirlik katsayısı 0,838’dir. Ölçek puanları arasında yüksek düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Ay ve Temel, 2021)

2.4.Verilerin Analizi

Araştırma verileri, SPSS (Statistical Package for Social Sciences) programı ile analiz edilmiş olup verilerin normal dağılıma uygunluğu Kolmogorov-Smirnov, Shapiro Wilks ile Skewness (çarpıklık) ve Kurtosis (basıklık) testleri, Histogram ve Q-Q Plot grafikleri ile incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda verilerin normal dağılım gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma bulgularında 30’un altında gözlem değeri bulunan değişkenler tespit edilmiş ve bu değişkenlere ait analizlerde parametrik olmayan testler kullanılmıştır. Veri analizi yapılırken, iki bağımsız grup karşılaştırması için verilerin normal dağılım gösterdiği bulgulanmıştır. Gözlem değerleri 30’un üzerinde olduğu için “Independent Sample T Testi”, 30’un üzerinde olmadığı durumda ise Mann Whitney U Testi kullanılmıştır. İki den fazla grup olan durumlarda verilerin normal dağılım gösterdiği bulgulanmıştır. Gözlem değerleri 30’un üzerinde olduğu için ANOVA Testi, 30’un üzerinde olmadığı durumda ise Kruskal-Wallis testi kullanılmıştır. İki den fazla grubu bulunan verilerin analizinde farklılık tespit edildiği durumlarda, farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirleyebilmek amacıyla Post hoc analizleri yapılmıştır. İki sayısal değişken arasındaki ilişkiye bakabilmek amacıyla ise “Pearson Korelasyon Testi” kullanılmıştır. Tüm testler için istatistiksel anlamlılık düzeyi $p<0,05$ olarak kabul edilmiştir.

2.5. Etik Kurul Onayı

Bu araştırmanın kavramsal çerçevesinin hazırlanması, veri toplama araçlarının uygulanması, verilerin toplanması, verilerin analizi ve yorumlanması aşamalarının tamamında etik kurallara uygun hareket edilmiştir. Karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde ANKAD Yayın Kurulu’nun hiçbir sorumluluğu bulunmamaktadır. Tüm sorumluluk yazarlara aittir. Bu çalışmanın ANKAD dışında herhangi bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğunu taahhüt ederim. Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Araştırma için Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Etik Kurulunda (Protokol No. 2024/1) 11.01.2024 tarihli 2024/1 toplantısında alınan V nolu onay kararı ile etik kurul izni alınmıştır.

3. BULGULAR

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının örgütsel vatandaşlık davranışları, sosyal duygusal yetkinlikleri ve bunların alt boyutlarının farklı değişkenlere göre analiz edildiği bu araştırmada, bulgular araştırmanın alt problemleri çerçevesinde tablolar halinde verilmiştir.

Tablo 2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Örgütsel Vatandaşlık Davranışları ile Sosyal Duygusal Yetkinlikleri Düzeylerine İlişkin Analiz Sonuçları

	$\bar{x} \pm SS$	Alt-üst değer	CA (α)	Skewness	Kurtosis
Örgütsel Vatandaşlık Davranışı	54,35±9,02	15-75	0,845	-0,676	1,353
Gönüllülük	3,75±1,11	1-5		-0,964	0,450
Sivil Erdem	11,42±2,17	3-15	0,583	-0,805	1,118
Üstün Görev Bilinci	9,98±2,39	3-15	0,544	-0,472	0,340
Centilmenlik	10,31±2,38	3-15	0,507	-0,623	0,294
Nezaket	18,89±3,49	5-15	0,661	-0,820	1,456
Sosyal-Duygusal Yetkinlik	100,65±12,79	57-125	0,913	-0,361	0,087
Uyumluluk	64,12±8,30	40-80	0,867	-0,321	-0,243
Anlatımcılık	36,53±5,19	17-45	0,823	-0,488	0,518

*1.00-1.79 = Çok Düşük; 1.80-2.59 = Düşük; 2.60-3.39 = Orta; 3.40-4.19 = Yüksek; 4.20-5.00 = Çok Yüksek

Tablo 2’de, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ÖVD, SDY düzeyleri ve bunların alt boyutlarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Araştırmaya 354 öğretmen adayı katılım göstermiştir. Tablo incelendiğinde, öğretmen adaylarının SDY düzeylerinin ($\bar{x}$ =100,65. ss=12,79), ÖVD düzeylerine göre ($\bar{x}$ =54,35, ss=9,02) yüksek olduğu tespit edilmiştir. Tablo incelendiğinde, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ÖVD düzeylerinin en yüksek olduğu alt boyutunun nezaket boyutu ($\bar{x}$ =18,89); en düşük olduğu alt boyutunun ise gönüllülük boyutu ($\bar{x}$ =3,75) olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanında öğretmen adaylarının sosyal duygusal yetkinliklerinin en yüksek olduğu alt boyutunun uyumluluk boyutu ($\bar{x}$ =64,12); en düşük alt boyutunun ise anlatımcılık boyutu ($\bar{x}$ =36,53) olduğu tespit edilmiştir. Tabainhick ve Fidell (2013) çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1,5 ile +1,5 arasında olduğu durumlarda verilerin normal dağılım gösterdiğini belirtmiştir. Elde edilen bulgulara göre, skewness ve kurtosis değerlerine bakıldığında ÖVD ve SDY ile ilgili verilerin normal dağılım gösterdiği saptanmıştır.

Tablo 3. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Örgütsel Vatandaşlık Davranışları, Sosyal Duygusal Yetkinlikleri ve Alt Boyutlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Analiz Sonuçları

		Cinsiyet				
		n	Ortalama	SS	t	p
Örgütsel Vatandaşlık Davranışı	Kadın	231	55,14	8,54	2,290	0,023*
	Erkek	123	52,85	9,71		
Gönüllülük	Kadın	231	3,84	,99	2,198	0,029*
	Erkek	123	3,57	1,27		

Sivil Erdem	Kadın	231	11,72	2,01	3,671	<0,001*
	Erkek	123	10,85	2,34		
Üstün Görev Bilinci	Kadın	231	10,21	2,19	2,525	0,012*
	Erkek	123	9,54	2,66		
Centilmenlik	Kadın	231	10,29	2,22	-0,255	0,799
	Erkek	123	10,36	2,66		
Nezaket	Kadın	231	19,08	3,28	1,411	0,159
	Erkek	123	18,53	3,83		
Sosyal-Duygusal Yetkinlik	Kadın	231	100,31	12,89	-0,682	0,495
	Erkek	123	101,28	12,64		
Uyumluluk	Kadın	231	63,73	8,34	-1,211	0,227
	Erkek	123	64,85	8,21		
Anlatımcılık	Kadın	231	36,58	5,25	0,253	0,800
	Erkek	123	36,43	5,10		

Independent-Samples t Testi; $p < 0,05$

Tablo 3'te sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ÖVD, SDY ve bunların alt boyutlarının cinsiyete göre analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Araştırmaya 354 öğretmen adayının katılım gösterdiği ve cinsiyet değişkenine her katılımcının yanıt verdiği tespit edilmiştir. Tablo incelendiğinde, öğretmen adaylarının cinsiyetleri ile ÖVD ve alt boyutları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p < 0,05$). Bulgulara bakıldığında kadın öğretmen adayların ÖVD düzeyinin ($\bar{x}=55,14$), erkeklerden ($\bar{x}=52,85$) daha yüksek olduğu görülmektedir. Tabloya göre ÖVD, SDY ve bunların alt boyutları değerlendirildiğinde, kadın öğretmen adayları lehine istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p < 0,05$). Buna göre, kadınların gönüllülüğü ($\bar{x}=3,84$) erkeklerden ($\bar{x}=3,57$), kadınların sivil erdemliği ($\bar{x}=11,72$) erkeklerden ($\bar{x}=10,85$) ve kadınların üstün görev bilinci ($\bar{x}=10,21$), erkeklerden ($\bar{x}=9,54$) daha yüksek çıkmıştır.

Tablo incelendiğinde, cinsiyet ile SDY ve alt boyutları arasında ise istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmadığı görülmektedir ($p > 0,05$).

Tablo 4. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Örgütsel Vatandaşlık Davranışları, Sosyal Duygusal Yetkinlikleri ve Alt Boyutlarının Yaş Değişkenine Göre Analiz Sonuçları

		Yaş							
		n	Ortalama	SS	Medyan	Minimum	Maximum	H	p
Örgütsel Vatandaşlık Davranışı	18 yaş ve altı	13	55,31	11,18	59,00	21,00	67,00	1,807	0,405
	19-25 yaş arası	326	54,25	8,76	55,00	15,00	75,00		
	25 yaş ve üzeri	15	55,60	12,60	56,00	29,00	72,00		
Gönüllülük	18 yaş ve altı	13	3,46	,97	4,00	1,00	5,00	1,920	0,383
	19-25 yaş arası	326	3,77	1,09	4,00	1,00	5,00		
	25 yaş ve üzeri	15	3,53	1,51	4,00	1,00	5,00		
Sivil Erdem	18 yaş ve altı	13	11,85	2,41	12,00	5,00	15,00	1,822	0,402
	19-25 yaş arası	326	11,39	2,14	12,00	3,00	15,00		

	25 yaş ve üzeri	15	11,67	2,66	12,00	5,00	15,00		
Üstün Görev Bilinci	18 yaş ve altı	13	10,46	2,44	11,00	3,00	12,00	2,382	0,304
	19-25 yaş arası	326	9,95	2,34	10,00	3,00	15,00		
	25 yaş ve üzeri	15	10,27	3,26	11,00	3,00	14,00		
Centilmenlik	18 yaş ve altı	13	10,62	2,18	11,00	5,00	14,00	0,676	0,713
	19-25 yaş arası	326	10,30	2,36	11,00	3,00	15,00		
	25 yaş ve üzeri	15	10,40	3,16	12,00	4,00	15,00		
Nezaket	18 yaş ve altı	13	18,92	4,09	19,00	7,00	24,00	1,674	0,433
	19-25 yaş arası	326	18,85	3,44	19,00	5,00	25,00		
	25 yaş ve üzeri	15	19,73	4,15	21,00	11,00	25,00		
Sosyal-Duygusal Yetkinlik	18 yaş ve altı	13	98,67	9,77	100,00	84,00	120,00	2,117	0,347
	19-25 yaş arası	326	100,53	12,89	101,00	57,00	125,00		
	25 yaş ve üzeri	15	104,84	12,82	107,02	80,00	122,00		
Uyumluluk	18 yaş ve altı	13	63,01	7,22	64,00	51,00	78,00	1,416	0,493
	19-25 yaş arası	326	64,05	8,36	64,00	40,00	80,00		
	25 yaş ve üzeri	15	66,56	8,01	67,00	51,00	77,00		
Anlatımcılık	18 yaş ve altı	13	35,66	3,05	36,00	30,00	42,00	3,112	0,211
	19-25 yaş arası	326	36,48	5,23	36,00	17,00	45,00		
	25 yaş ve üzeri	15	38,28	5,72	40,00	25,00	45,00		

Kruskal-Wallis H Testi; $p < 0,05$

Tablo 4'te sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ÖVD, SDY ve bunların alt boyutlarının yaşa göre analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Araştırmaya 354 öğretmen adayının katılım gösterdiği ve yaş değişkenine her katılımcının yanıt verdiği tespit edilmiştir. Tabloya göre, öğretmen adaylarının yaşları ile ÖVD, SDY ve bunların alt boyutları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmadığı belirlenmiştir ($p > 0,05$).

Tablo 5. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Örgütsel Vatandaşlık Davranışları, Sosyal Duygusal Yetkinlikleri ve Alt Boyutlarının Anne Öğrenim Düzeyine Göre Analiz Sonuçları

		Anne Öğrenim Düzeyi					
		n	Ortalama	SS	F	p	Fark
Örgütsel Vatandaşlık Davranışı	1-Okur yazar	41	53,33	10,53	0,744	0,527	
	2-İlkokul	126	55,11	8,36			
	3-Ortaokul	92	53,54	8,81			
	4-Lise ve üzeri	92	54,61	9,47			
Gönüllülük	1-Okur yazar	41	3,63	1,22	0,656	0,639	
	2-İlkokul	126	3,81	1,03			
	3-Ortaokul	92	3,65	1,19			
	4-Lise ve üzeri	92	3,79	1,07			
Sivil Erdem	1-Okur yazar	41	11,22	2,55	0,211	0,889	
	2-İlkokul	126	11,52	1,96			

	3-Ortaokul	92	11,39	2,12		
	4-Lise ve üzeri	92	11,47	2,29		
Üstün Görev Bilinci	1-Okur yazar	41	10,20	2,00	0,322	0,809
	2-İlkokul	126	9,88	2,15		
	3-Ortaokul	92	9,88	2,47		
	4-Lise ve üzeri	92	10,11	2,78		
Centilmenlik	1-Okur yazar	41	10,05	2,47	1,294	0,276
	2-İlkokul	126	10,60	2,23		
	3-Ortaokul	92	10,01	2,27		
	4-Lise ve üzeri	92	10,33	2,61		
Nezaket	1-Okur yazar	41	18,23	4,49	1,273	0,283
	2-İlkokul	126	19,30	3,10		
	3-Ortaokul	92	18,60	3,12		
	4-Lise ve üzeri	92	18,91	3,83		
Sosyal-Duygusal Yetkinlik	1-Okur yazar	41	102,90	11,98	2,609	0,051
	2-İlkokul	126	98,37	12,59		
	3-Ortaokul	92	101,01	12,27		
	4-Lise ve üzeri	92	102,65	13,23		
Uyumluluk	1-Okur yazar	41	66,00	7,87	2,158	0,093
	2-İlkokul	126	62,79	8,11		
	3-Ortaokul	92	64,39	8,01		
	4-Lise ve üzeri	92	64,95	8,69		
Anlatımcılık	1-Okur yazar	41	36,90	4,91	3,166	0,025* 2-4
	2-İlkokul	126	35,58	5,11		
	3-Ortaokul	92	36,62	5,06		
	4-Lise ve üzeri	92	37,70	5,23		

One-Way ANOVA Testi; $p < 0,05$

Tablo 5'te araştırmanın bir diğer demografik değişkeni olan anne öğrenim düzeyi ile sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ÖVD, SDY ve bunların alt boyutları arasındaki farklılığa dair analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Araştırmaya 354 öğretmen adayının katılım gösterdiği sadece 3 adayın anne eğitim durumuna yanıt vermediği tespit edilmiştir. Tablo 5'teki veriler ışığında, öğretmen adaylarının anne öğrenim düzeyi ile ÖVD ve alt boyutları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmadığı tespit edilmiştir ($p > 0,05$).

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının anne öğrenim düzeyi ile SDY anlatımcılık alt boyutu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptandığı tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Araştırma sonuçlarını yansıtan tablo 5 incelendiğinde, anne öğrenim düzeyi lise ve üzeri olan öğretmen adaylarının anlatımcılığı ($\bar{x}=37,70$), anne öğrenim düzeyi okuryazar ($\bar{x}=36,90$), ilkokul ($\bar{x}=35,58$) ve ortaokul olan ($\bar{x}=36,62$) adaylardan yüksek bulunmuştur. Varyanslar homojen olduğu durumlarda kullanılan Tukey Testi sonucuna göre, anne öğrenim düzeyi lise ve üzeri olan öğretmen adaylarının anlatımcılık ortalamasının, anne öğrenim düzeyi ilkokul mezunu olan adaylardan anlamlı olarak daha yüksek çıktığı belirlenmiştir.

Tablo 6. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Örgütsel Vatandaşlık Davranışları, Sosyal Duygusal Yetkinlikleri ve Alt Boyutlarının Baba Öğrenim Düzeyine Göre Analiz Sonuçları

		Baba Öğrenim Düzeyi					
		n	Ortalama	SS	F	p	Fark
Örgütsel Vatandaşlık Davranışı	1-İlkokul ve altı	104	54,61	9,38	1,751	0,156	
	2-Ortaokul	106	54,08	8,79			
	3-Lise	95	55,57	8,44			
	4-Üniversite ve üzeri	47	51,95	9,74			
Gönüllülük	1-İlkokul ve altı	104	3,69	1,09	1,337	0,262	
	2-Ortaokul	106	3,74	1,07			
	3-Lise	95	3,91	1,04			
	4-Üniversite ve üzeri	47	3,53	1,32			
Sivil Erdem	1-İlkokul ve altı	104	11,58	2,30	0,566	0,638	
	2-Ortaokul	106	11,49	2,04			
	3-Lise	95	11,19	2,20			
	4-Üniversite ve üzeri	47	11,37	2,16			
Üstün Görev Bilinci	1-İlkokul ve altı	104	10,01	2,24	2,947	0,033*	3-4
	2-Ortaokul	106	10,07	2,23			
	3-Lise	95	10,29	2,27			
	4-Üniversite ve üzeri	47	9,06	3,07			
Centilmenlik	1-İlkokul ve altı	104	10,24	2,33	2,871	0,036*	3-4
	2-Ortaokul	106	10,08	2,35			
	3-Lise	95	10,89	2,28			
	4-Üniversite ve üzeri	47	9,85	2,65			
Nezaket	1-İlkokul ve altı	104	19,09	3,46	1,336	0,263	
	2-Ortaokul	106	18,71	3,23			
	3-Lise	95	19,28	3,40			
	4-Üniversite ve üzeri	47	18,14	4,22			
Sosyal-Duygusal Yetkinlik	1-İlkokul ve altı	104	99,57	13,35	0,579	0,629	
	2-Ortaokul	106	100,52	12,58			
	3-Lise	95	101,93	12,29			
	4-Üniversite ve üzeri	47	100,21	13,11			
Uyumluluk	1-İlkokul ve altı	104	63,55	8,77	0,367	0,777	
	2-Ortaokul	106	64,01	8,10			
	3-Lise	95	64,77	7,93			
	4-Üniversite ve üzeri	47	63,97	8,58			
Anlatımcılık	1-İlkokul ve altı	104	36,02	5,24	0,834	0,476	
	2-Ortaokul	106	36,52	5,10			
	3-Lise	95	37,15	5,11			
	4-Üniversite ve üzeri	47	36,23	5,47			

One-Way ANOVA Testi; $p < 0,05$

Tablo 6’da, baba öğrenim düzeyi ile sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ÖVD, SDY ve bunların alt boyutları arasındaki farklılığa dair analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Araştırmaya 354 öğretmen adayının katılım gösterdiği sadece 2 adayın baba eğitim durumuna yanıt vermediği tespit edilmiştir. Tabloya göre, öğretmen adaylarının baba öğrenim düzeyi ile ÖVD alt boyutları olan üstün görev bilinci ve centilmenlik arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farkın olduğu ortaya çıkmıştır ($p<0,05$). Buna göre, baba öğrenim düzeyi lise olan öğretmen adaylarının üstün görev bilinci ($\bar{x}=10,29$), baba öğrenim düzeyi ilkokul ve altı ($\bar{x}=10,01$), ortaokul ($\bar{x}=10,07$) ile üniversite ve üzeri olan ($\bar{x}=9,06$) adaylardan daha yüksek bulunmuştur. Varyansların homojen olmadığı durumlarda kullanılan Tamhane testi sonucuna göre, baba öğrenim düzeyi lise olan öğretmen adayları ile baba öğrenim düzeyi üniversite ve üzeri olan öğretmen adayları arasındaki farklılığın üstün görev bilinci alt boyutunda anlamlı bulunduğu görülmektedir. Centilmenlik alt boyuna göre, baba öğrenim düzeyi lise olan öğretmen adaylarının centilmenliği ($\bar{x}=10,89$), öğrenim durumu ilkokul ve altı ($\bar{x}=10,24$), ortaokul ($\bar{x}=10,08$) ile üniversite ve üzeri olan adaylardan ($\bar{x}=9,85$) daha yüksek bulunmuştur. Varyansların homojen olduğu durumlarda kullanılan Tukey testi sonucuna göre, baba öğrenim düzeyi lise olan öğretmen adayları ile ve yine baba öğrenim düzeyi üniversite ve üzeri olan adaylar arasındaki farklılığın centilmenlik alt boyutunda anlamlı bulunduğu görülmektedir.

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının baba öğrenim düzeyi ile SDY alt boyutları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 7. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Örgütsel Vatandaşlık Davranışları, Sosyal Duygusal Yetkinlikleri ve Alt Boyutlarının Sınıf Düzeyine Göre Analiz Sonuçları

		Sınıf Düzeyi				
		n	Ortalama	SS	F	p
Örgütsel Vatandaşlık Davranışı	1. Sınıf	84	55,37	9,80	0,544	0,652
	2. Sınıf	103	54,36	8,62		
	3. Sınıf	76	53,76	7,34		
	4. Sınıf	91	53,89	9,99		
Gönüllülük	1. Sınıf	84	3,63	1,06	1,252	0,291
	2. Sınıf	103	3,67	1,05		
	3. Sınıf	76	3,76	1,09		
	4. Sınıf	91	3,92	1,20		
Sivil Erdem	1. Sınıf	84	11,93	2,17	2,104	0,099
	2. Sınıf	103	11,30	2,09		
	3. Sınıf	76	11,24	1,97		
	4. Sınıf	91	11,22	2,37		
Üstün Görev Bilinci	1. Sınıf	84	10,55	2,45	4,224	0,006*
	2. Sınıf	103	10,26	2,19		
	3. Sınıf	76	9,48	2,16		
	4. Sınıf	91	9,56	2,59		
Centilmenlik	1. Sınıf	84	10,44	2,27	0,128	0,943

	2. Sınıf	103	10,24	2,37			
	3. Sınıf	76	10,25	2,22			
	4. Sınıf	91	10,33	2,65			
Nezaket	1. Sınıf	84	18,82	3,74	0,058	0,982	
	2. Sınıf	103	18,88	3,56			
	3. Sınıf	76	19,03	2,73			
	4. Sınıf	91	18,85	3,77			
Sosyal-Duygusal Yetkinlik	1. Sınıf	84	99,08	13,43	4,804	0,003*	1-4
	2. Sınıf	103	99,75	13,95			2-4
	3. Sınıf	76	98,49	11,37			3-4
	4. Sınıf	91	104,90	11,05			
Uyumluluk	1. Sınıf	84	62,90	8,65	4,075	0,007*	1-4
	2. Sınıf	103	63,60	8,83			2-4
	3. Sınıf	76	63,11	7,62			3-4
	4. Sınıf	91	66,67	7,45			
Anlatımcılık	1. Sınıf	84	36,19	5,30	4,963	0,002*	1-4
	2. Sınıf	103	36,16	5,80			2-4
	3. Sınıf	76	35,38	4,49			3-4
	4. Sınıf	91	38,23	4,53			

One-Way ANOVA Testi; $p < 0,05$

Tablo 7’de sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ÖVD, SDY ve bunların alt boyutlarının sınıf düzeyine göre analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Araştırmaya 354 öğretmen adayının katılım gösterdiği ve sınıf düzeyi değişkenine her katılımcının yanıt verdiği tespit edilmiştir. Buna göre, öğretmen adaylarının sınıf düzeyi ile ÖVD alt boyutu olan üstün görev bilinci arasında 1. sınıfta öğrenim gören adaylar lehine istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Tablodaki verilere göre, 1. sınıfta olan öğretmen adaylarının üstün görev bilinci ($\bar{x}=10,55$), 2. sınıfta ($\bar{x}=10,26$), 3. sınıfta ($\bar{x}=9,48$) ve 4. sınıfta olan öğretmen adaylarından ($\bar{x}=9,56$) daha yüksek bulunmuştur. Varyansların homojen olduğu durumlarda kullanılan Tukey testi sonucuna göre, 1. sınıfta ve 3. sınıfta olan öğretmen adayları ile 1. sınıfta ve 4. sınıfta olan adaylar arasındaki farklılığın anlamlı bulunduğu ifade edilmektedir.

Tablo 7’deki analiz sonuçları değerlendirildiğinde, sınıf düzeyi ile SDY arasında 4. sınıfta öğrenim gören adaylar lehine istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p < 0,05$). Buna göre, 4. sınıfta olan adayların ($\bar{x}=104,90$) SDY düzeyi, 1. sınıfta ($\bar{x}=99,08$), 2. sınıfta ($\bar{x}=99,75$) ve 3. sınıfta olan adaylardan ($\bar{x}=98,49$) daha yüksek bulunmuştur. Varyansların homojen olduğu durumlarda kullanılan Tukey testi sonucuna göre, 1. ve 4. sınıf, 2. ve 4. sınıf ve 3. ve 4. sınıfta okumakta olan öğretmen adayları arasındaki farklılığın oldukça anlamlı bulunduğu görülmektedir.

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sınıf düzeyi ile SDY alt boyutları olan uyumluluk ve anlatımcılık arasında 4. sınıfta öğrenim gören adaylar lehine istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p < 0,05$). Buna göre 4. sınıfta olan öğretmen adaylarının uyumluluğu ($\bar{x}=66,67$), 1. sınıfta ($\bar{x}=62,90$), 2. sınıfta ($\bar{x}=63,60$) ve 3. sınıfta olan adaylardan ($\bar{x}=63,11$)

ve yine 4. sınıfta olan adayların anlatımcılığı ($\bar{x}=38,23$), 1. sınıfta ($\bar{x}=36,19$), 2. sınıfta ($\bar{x}=36,16$) ve 3. sınıfta olan adaylardan ($\bar{x}=35,38$) daha yüksek bulunmuştur. Varyansların homojen olduğu durumlarda kullanılan Tukey testi sonucuna göre, 1. ve 4. sınıf, 2. ve 4. sınıf ve 3. ve 4. sınıfta okumakta olan öğretmen adayları arasındaki farklılığın oldukça anlamlı bulunduğu görülmektedir.

Tablo 8. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Örgütsel Vatandaşlık Davranışları, Sosyal Duygusal Yetkinlikleri ve Alt Boyutlarının Kurumda Çalışma Durumlarına Göre Analiz Sonuçları

		Kurumda Çalışma Durumu							
		n	Ortalama	SS	Medyan	Minimum	Maximum	U	p
Örgütsel Vatandaşlık Davranışı	Evet	14	51,18	9,56	51,50	39,00	72,00	-1,669	0,095
	Hayır	339	54,44	8,96	55,00	15,00	75,00		
Gönüllülük	Evet	14	3,64	1,55	4,00	1,00	5,00	-0,338	0,736
	Hayır	339	3,75	1,09	4,00	1,00	5,00		
Sivil Erdem	Evet	14	10,71	2,27	10,50	6,00	15,00	-1,427	0,154
	Hayır	339	11,44	2,16	12,00	3,00	15,00		
Üstün Görev Bilinci	Evet	14	8,43	2,68	9,00	3,00	13,00	-2,312	0,021*
	Hayır	339	10,03	2,34	10,00	3,00	15,00		
Centilmenlik	Evet	14	9,79	3,24	10,00	3,00	15,00	-0,522	0,602
	Hayır	339	10,33	2,35	11,00	3,00	15,00		
Nezaket	Evet	14	18,61	3,35	17,75	14,00	25,00	-0,646	0,518
	Hayır	339	18,89	3,49	19,00	5,00	25,00		
Sosyal-Duygusal Yetkinlik	Evet	14	100,58	12,83	102,50	81,00	118,00	-0,011	0,991
	Hayır	339	100,58	12,77	101,00	57,00	125,00		
Uyumluluk	Evet	14	64,08	8,63	64,50	47,13	75,00	-0,107	0,915
	Hayır	339	64,07	8,28	64,00	40,00	80,00		
Anlatımcılık	Evet	14	36,50	5,63	36,00	25,00	45,00	-0,060	0,952
	Hayır	339	36,51	5,17	36,00	17,00	45,00		

Mann-Whitney U Testi; $p<0,05$

Tablo 8’de, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ÖVD, SDY ve bunların alt boyutlarının herhangi bir kurumda çalışma durumlarına göre analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Araştırmaya 354 öğretmen adayının katılım gösterdiği sadece 1 adayın çalışma durumuna yanıt vermediği tespit edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, öğretmen adaylarının kurumda çalışma durumu ile ÖVD alt boyutu olan üstün görev bilinci arasında, kurumda çalışmayan öğretmen adayları lehine istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<0,05$). Herhangi bir kurumda çalışmayan öğretmen adaylarının üstün görev bilinci ($\bar{x}=10,03$), çalışan öğretmen adaylarından ($\bar{x}=8,43$) daha yüksek bulunmuştur. Tablodaki verilere göre, öğretmen adaylarının kurumda çalışma durumları ile SDY alt boyutları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 9. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Örgütsel Vatandaşlık Davranışları ile Sosyal Duygusal Yetkinlikleri ve Alt Boyutları Arasındaki İlişisine Yönelik Analiz Sonuçları

		1	2	3	4	5	6	7	8	9
1- Örgütsel Vatandaşlık Davranışı	<i>rh</i>	1	,551	,736	,754	,801	,891	,343	,330	,317
	<i>p</i>		<,001	<,001	<,001	<,001	<,001	<,001	<,001	<,001
2- Gönüllülük	<i>rh</i>		1	,357	,262	,380	,447	,159	,175	,112
	<i>p</i>			<,001	<,001	<,001	<,001	,003	<,001	,035
3- Sivil Erdem	<i>rh</i>			1	,466	,424	,560	,212	,197	,207
	<i>p</i>				<,001	<,001	<,001	<,001	<,001	<,001
4- Üstün Görev Bilinci	<i>rh</i>				1	,516	,540	,298	,274	,295
	<i>p</i>					<,001	<,001	<,001	<,001	<,001
5- Centilmenlik	<i>rh</i>					1	,650	,252	,238	,239
	<i>p</i>						<,001	<,001	<,001	<,001
6- Nezaket	<i>rh</i>						1	,329	,325	,292
	<i>p</i>							<,001	<,001	<,001
7- Sosyal-Duygusal Yetkinlik	<i>rh</i>							1	,968	,916
	<i>p</i>								<,001	<,001
8- Uyumluluk	<i>rh</i>								1	,787
	<i>p</i>									<,001
9- Anlatımcılık	<i>rh</i>									1
	<i>p</i>									

Pearson Korelasyon Testi; $p < 0,05$

Tablo 9 incelendiğinde, ÖVD ve alt boyutları ile SDY ve alt boyutları arasındaki ilişkinin analizlerine yer verildiği görülmektedir. Buna göre tabloda ÖVD ve alt boyutları ile SDY ve alt boyutlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı orta düzeyde pozitif bir ilişki saptandığı belirtilmektedir ($r=0,343$, $p<0,05$). Araştırma sonuçlarına göre, ÖVD arttıkça SDY ‘de artış gösterdiği tespit edilmiştir. Benzer şekilde; ÖVD ile uyumluluk ($r=0,330$, $p<0,05$) ve anlatımcılık alt boyutları ($r=0,317$) arasında da orta düzeyde pozitif bir ilişki saptanmıştır. Bu bağlamda, ÖVD arttıkça SDY alt boyutları olan uyumluluk ve anlatımcılık boyutlarının da artış gösterdiği tespit edilmiştir.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Sosyal bilgiler öğretmenliği bölümünde öğrenim görmekte olan öğretmen adaylarının örgütsel vatandaşlık davranışları ile sosyal duygusal yetkinlikleri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlayan bu çalışmada elde edilen bulgular, konu ile ilgili benzer araştırmalar yapmış olan diğer çalışmaların da bulguları ile karşılaştırılmalı bir şekilde tartışılarak ortaya konmuştur. Araştırmaya 354 sosyal bilgiler öğretmen adayı katılmıştır. Bu veriler ışığında öğretmen adayları cinsiyet, yaş ve sınıf düzeyi değişkenleri ile ilgili sorulara tam katılım göstermiş olup anne eğitim durumuna 3 öğretmen adayı, baba eğitim durumuna 2 öğretmen adayı ve çalışma durumu değişkeni ile ilgili sorulara 1 öğretmen adayı katılım göstermeyerek cevaplanamıştır. Bu bağlamda elde edilen veriler ışığında analizler

tamamlanmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ÖVD ile SDY ortalamaları yüksek düzeyde tespit edilmiştir. Bu bağlamda konuyla ilgili alanyazın incelemesinde SDY'lerin farklı değişkenlerle ele alındığı tespit edilen çalışmalarda (Ateş, 2016; Bingöl ve Okçu, 2022; Çelikkaleli, 2014; Domitrovich et al., 2017; McLaughlin et al., 2017; Riggs et al., 2006; Yıldırım, 2023) bireylerin sosyal yetkinliklerinin olumlu yönde geliştiği ve yüksek düzeyde seyrettiği ifade edilmiştir. Bu bağlamda araştırma bulgularına göre, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal duygusal becerilerinin sosyal etkinliklerle desteklendiği, bireylerin sosyal ortamlarda bulunduğu ve etkili iletişim stratejilerini kullandıkları durumlarda katılımcı ve fayda sağlayıcı davranışlar sergiledikleri bu minvalde hem ÖVD hem de SDY'lerinin geliştiği ifade edilebilir.

Araştırmada öğretmen adaylarının ÖVD ve alt boyutlarının cinsiyetlerine göre karşılaştırılması sonucunda, gruplar arasında anlamlı bir farklılığın bulunduğu tespit edilmiştir. Buna göre kadınların ÖVD'nin erkeklere göre daha yüksek olduğu, alt boyutlara bakıldığında ise kadınların gönüllülük, sivil erdem ve üstün görev bilincinin erkek öğretmen adaylarından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. LeBlanc (2014), Onağ ve Yıldız (2012) ile Solmaz ve Üst-Can'ın (2017) tespitleri ile paralellik gösteren araştırma bulguları, Baraz ve Şivil (2017), Karademir ve Kurnaz (2020) ve Terzi'nin (2011) bulguları ile farklılık göstermektedir. ÖVD ve alt boyutlarının cinsiyete göre farklılık göstermesi üzerine yapılan çalışmalarda farklı bulguların tespit edilmesinin, bu çalışmalarda üniversite öğrencilerinin birbirinden farklı bölümlerde öğrenim görmekte olduklarından kaynaklandığı söylenebilir. Araştırmada, SDY ile öğretmen adaylarının cinsiyetleri arasında ise anlamlı bir farklılığın bulunmadığı tespit edilmiştir. Ay'ın (2019) tespitine göre, sosyal etkileşimler sırasında daha çok sözel olmayan davranışların oluşumu ve dinamiklerine vurgu yapan SDY'in, demografik değişkenlerin birçoğu özellikle de cinsiyete bağlı olarak değişebileceği düşüncesi göz önünde bulundurulmalıdır.

Elde edilen sonuçlara göre araştırmanın bir diğer değişkeni olan yaşın, öğretmen adaylarının ÖVD, SDY ve bunların alt boyutları ile istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmadığı tespit edilmiştir. Ancak 25 yaş ve üzeri adayların ÖVD ve SDY düzeylerinin oldukça yüksek çıktığı tespit edilmiştir. TÜSİAD'a (2019) göre, bireyin yaşamını sürdürdüğü ortam ve yaşama ilişkin tecrübeleri sosyal duygusal öğrenme kazanımını geliştiren unsurlardır. Bu bağlamda yaş ile yetkinliğin paralel ilerlemesi olağan bulunmaktadır. Üniversite öğrencilerinin ÖVD düzeylerinin, yaşları ile karşılaştırıldığı çalışmalarda yaşın ÖVD'yi etkilediği, (Baraz ve Şivil, 2017; Bayar, 2018; Özdevecioğlu, 2003; Karademir ve Kurnaz, 2020), SDY'i ise etkilemediği (Bingöl ve Okçu, 2023) tespit edilmiştir. Özdevecioğlu'nun (2003) görüşü ise öğrencilerin yaşları arttıkça ÖVD'nin azaldığı yönündedir. Araştırmacı bu durumu, üniversite öğrencilerinin ilerleyen yaşlarında ilgi ve beklentilerinin fakülte dışında oluşmaya başlamasından dolayı üniversitelerine olan bağlılıklarının azaldığı düşüncesi ile açıklamaktadır.

Araştırma sonuçları, ebeveynlerin yüksek öğrenim düzeyine sahip olmalarının, çocuklarının davranışları ve yetkinliklerini olumlu yönde etkileyebileceği üzerine çeşitli tespitler ortaya koymuştur. Buna göre anne öğrenim düzeyi lise ve üzeri olan adayların anlatımcılığı, baba öğrenim düzeyi lise olanların da üstün görev bilinci ve centilmenlikleri yüksek düzeyde bulunmuştur. Ogelman et al., (2022) çalışmasında, anne ve babaların eğitim seviyesinin yüksek düzeyde olmasının küçük çocukların sosyal ve duygusal yeterliliklerini olumlu yönde etkilediğini tespit etmiştir. Sosyal duygusal becerilerin erken yaşlarda biçimlendiği göz önünde bulundurulursa, sorunları çözmeye becerisi, empati, kişilerarası duyarlılık, öz yönetim gibi yetkinlikler ile yapıcı, sabırlı, iyimser ve sorumlu olma gibi toplumda kabul

gören davranışların, bireylerin ileriki yaşantılarındaki davranışlarını etkileyebileceği ifade edilmektedir (Ogelman et al., 2022).

Araştırma, öğretmen adaylarının ÖVD, SDY ve alt boyutları ile sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık tespit etmiştir. Buna göre 1. sınıfta öğrenim görmekte olan öğretmen adaylarının ÖVD alt boyutu olan üstün görev bilinci diğer sınıf düzeylerindeki adaylara göre; 4. sınıfta öğrenim görmekte olanların SDY düzeyleri ve bu kavramın alt boyutları olan anlatımcılık ve uyumluluk, diğer sınıf düzeylerindeki öğretmen adaylarına göre daha yüksek bulunmuştur. Sınıf düzeyinin yaş ile paralel doğrultuda ilerlediği göz önünde bulundurulduğunda, araştırma bulgularına göre sınıf düzeyi arttıkça adayların ÖVD ve SDY'nin artması olağan bir durumdur. Bayar'ın (2018) çalışmasında da tespit edildiği gibi, bu araştırma bulgularında da 1. sınıftaki öğretmen adaylarının ÖVD'nin alt boyutu olan üstün görev bilinci diğer sınıf düzeylerine göre daha yüksek çıkmıştır. Bu bağlamda araştırmada ÖVD'nin her alt boyutu için ifade edilmese de sınıf düzeyi arttıkça adayların ÖVD'nde azalma olduğu tespit edilmiştir. Özdevecioğlu (2003) ile Onağ ve Yıldız'ın (2012) araştırmalarında da desteklenen bu bulgu, Solmaz ve Üst-Can'ın (2012) araştırma sonuçları ile farklılaşmaktadır. Onağ ve Yıldız'a (2012) göre, üniversite öğrencilerinin sınıf düzeyi arttıkça ders yükleri azalmakta ve bu durum onların okulda daha az zaman geçirmelerine, dolayısıyla okula bağlılıklarının da azalmasına neden olmaktadır. Bu durum öğrencilerin ÖVD'yi etkileyen bir durumdur.

Üniversite öğrencilerinin fakültelerinde gördükleri eğitim sonrası, zamanlarını ekonomik anlamda değerlendirebilecekleri yarı zamanlı (part time) denilen kısmi süreli çalışma olanakları bulunmaktadır. Bu bağlamda araştırma, öğretmen adaylarının herhangi bir kurumda çalışma durumları ile ÖVD, SDY ve bunların alt boyutları arasındaki anlamlılığı araştırmayı uygun bulmuştur. Elde edilen bulgulara göre, öğretmen adaylarının çalışma durumları ile SDY ve alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmezken ÖVD'nin üstün görev bilinci alt boyutu arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür. MacKenzie et al., (1993) ile Allison et al., (2011), üstün görev bilincini yani vicdanlı olmayı çalışanların bağlı oldukları organizasyonların ilke ve kurallarına uyma, aynı zamanda isteğe bağlı olarak ek sorumluluklar alma davranışları şeklinde açıklamışlardır. Ancak araştırma, herhangi bir kurumda çalışmayan öğretmen adaylarının, çalışanlara kıyasla üstün görev bilincini yüksek bulmuştur. Bitmiş, Sökmen ve Turgut (2014), bireyin rol ötesi davranışlar sergilediğinde iş yükünün artabileceğine işaret ederek bireyde olumsuz duygu durumlarının ortaya çıkabileceğini ifade etmiştir. Bu durumda araştırma, ekstra davranışlar gösterildiğinde sorumluluklarının artacağını düşünen çalışan öğretmen adayı öğrencilerin, üstün görev bilinci göstermeyerek iş yükünden uzaklaşma eğilimine girme düşüncesine sahip olabileceğini ortaya koymuştur.

Elde edilen sonuçlara göre, araştırmaya konu olan kavramlar olan ÖVD, SDY ve bunların alt boyutları arasında anlamlı orta düzeyde pozitif bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Sosyal yetkinliğin örgütsel farkındalık, empati, mentorluk, liderlik, çatışma yönetimi ve etkili grup çalışmalarını kapsadığı, duygusal yetkinliğin ise öz farkındalık, öz kontrol, uyum, başarıya odaklanma ve pozitif bir görünüme sahip olma faktörlerini bir arada bulundurduğu göz önüne alındığında (Genç, 2018), sosyal duygusal yetkinliğin örgütsel vatandaşlık davranışı ile ortaya çıkan pozitif ilişkisi olağan bulunmaktadır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar, öğretmen adaylarının örgütsel vatandaşlık davranışları ve sosyal duygusal yetkinliklerinin yüksek düzeyde tespit edildiğini ve örgütsel vatandaşlık davranışları arttıkça sosyal duygusal yetkinliklerinin de arttığını göstermektedir. Araştırma,

adayların örgütsel vatandaşlık davranışlarının onların cinsiyet, baba öğrenim düzeyi, sınıf düzeyi ve çalışma durumları değişkenleri arasında anlamlı, sosyal duygusal yetkinliklerinin ise anne öğrenim düzeyi ve sınıf düzeyi değişkenleri arasında anlamlı derecede farklılık bulunduğunu göstermiştir.

Araştırmaya konu olan ÖVD ve SDY ile kavramların alt boyutları arasındaki ilişkinin sosyal bilgiler eğitimi alanı ve öğretmen adayları bağlamında ilk defa çalışılmış olması araştırmayı anlamlı kılmaktadır. Sosyal duygusal öğrenme, 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı çerçevesinde, bireyin toplumsal konu ve sorunlarda gereksinim duyduğu yetkinlikleri edinebilmesi amacıyla özel bir yere konumlandırılmış olmakla birlikte önemle üzerinde durulan bir beceri olmaktadır. Aynı zamanda sosyal ve duygusal yetkinliklerin geliştirilmesine vurgu yapan öğretim programları, bu yetkinlikler çerçevesinde öğrencilerin akademik başarılarının da artış göstermesinde katkı sağlayan unsurlar olmaktadır (TÜSİAD, 2019).

Bireylerin toplumsal hayata tam katılım gösterebilmeleri adına öğretim programları çerçevesinde bireylere hem vatandaşlık ile ilgili yetkinlikler (MEB, 2018), hem de yaşamının her alanında kullanabileceği temel yetkinlikleri kazandırmak onları sağlıklı bir yaşama hazırlamakla birlikte milli ve manevi değerlerine sahip çıkmalarını ve toplumun gereksinimleri adına hassasiyet geliştirmelerini sağlamaktadır. Bu doğrultuda araştırmaya ilişkin öneriler şu şekilde sıralanabilir:

Sosyal bilgiler eğitimi alanında örgütsel vatandaşlık davranışı ve sosyal duygusal yetkinlik kavramları farklı demografik değişkenler ve öğretmen, öğretim elemanları ile ortaokul öğrencileri gibi farklı örneklem grupları ile bir kez daha çalışılabilir.

Öğretmen, öğrenci, okul yöneticileri ve üniversite öğretim elemanlarının örgütsel vatandaşlık davranışları ve alt boyutları çerçevesinde nitel araştırma yöntemleri ile geniş bir çerçevede görüşlerinin alınması, eğitim örgütlerinin tüm paydaşlarının bu davranışları sergileyerek daha verimli bir eğitim ortamının yaratılması konusunda yol gösterici olması açısından katkı sağlayabilir.

Örgütsel vatandaşlık davranışları ve alt boyutlarına öğretim programlarında öğrenme alanları çerçevesinde yer verilebilir.

Örgütsel vatandaşlık davranışları konusunda eğitim alanında sınırlı sayıda yapılan çalışmalara atfen bu davranışların okul iklimi ve öğrenci akademik başarıları üzerindeki etkisi değerlendirilebilir.

İlköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kademelerindeki öğrencilerin sosyal duygusal yetkinliklerini geliştirecek etkinlik ve modellerin tasarlanabilmesi için araştırmalar planlanabilir.

KAYNAKÇA

- Al- Ferjani, F. (2017). The availability of organizational citizenship behaviors among workers at the higher institute of medical professions in Benghazi, *Journal of Economic and Political Sciences, Faculty of Economics and Trade, Zaiten Asmarya Islamic University*, 9, 91-130.
- Allison, B. Voss, R.S. & Dryer, S. (2001), Student classroom and career success: the role of organizational citizenship behavior. *Journal of Educational for Business*, 76(5), 282-294. <https://doi.org/10.1080/08832320109599650>

- Ateş, B. (2016). Lise öğrencilerinin algılanan sosyal yetkinlik puanlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ERZSOSDER)* IX(I), 185-194.
- Avcı, A. (2015). Örgütsel vatandaşlık davranışları: kavramsal gelişimi ve eğitim örgütleri açısından etkileri. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12-2(24), 11-26.
- Ay, İ. (2019). *Sosyal-duygusal yetkinlik ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Ay, İ. & Temel, G. (2021). Sosyal-duygusal yetkinlik ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması ve güvenilirlik-geçerlik çalışması. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 142-160. <https://doi.org/10.21733/ibad.839544>
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and actions: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Barksdale, K. & Werner, J.M. (2001). Managerial ratings of-in role behaviors, organizational citizenship behaviors and overall performance: Testing different models of their relationship. *Journal of Business Research*, 51(2), 145-155. [https://doi.org/10.1016/S0148-2963\(99\)00061-2](https://doi.org/10.1016/S0148-2963(99)00061-2)
- Basım, H. & Şeşen, H. (2006). Örgütsel vatandaşlık davranışı ölçeği uyarlama ve karşılaştırma çalışması. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 61(4), 83-101.
- Bateman, T.S. & Organ, D.W. (1983). Job satisfaction and the good soldier: The relationship between affect and employee "citizenship". *Academy of Management Journal*, 26(4), 587-595. <https://doi.org/10.2307/255908>
- Bitmiş, M.G., Sökmen, A. & Turgut, H. (2014). Örgütsel vatandaşlık davranışı ölçeği: geçerlilik ve güvenilirliğinin yeniden değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 16(2), 1-14.
- Borman, W.C. (2004). The concept of organizational citizenship. *Current Directions in Psychological Science*, 13(6), 238-241. <https://doi.org/10.1111/j.0963-7214.2004.00316.x>
- Chegirova, A. (2013). *Duygusal zekânın örgütsel vatandaşlık davranışına etkisi ve bir araştırma*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çetin, M. & Metlilo, E. (2020). Eğitim örgütlerinde örgütsel vatandaşlık davranışları ve inovasyon özellikleri ile ilgili öğretmen görüşleri (Kosova örneği). *Eğitim Yönetimi ve Politikaları Dergisi*, 1(1), 0-0.
- Çetinkaya, M. & Çimenci, S. (2014). Örgütsel adalet algısının örgütsel vatandaşlık davranışı üzerindeki etkisi ve örgütsel özdeşleşmenin aracılık rolü: yapısal eşitlik modeli çalışması. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 12(23), 237-278.
- Demirkol, M. & Özdemir, T.Y. (2023). Örgütsel vatandaşlık ve eğitim. B. Bulut (Ed.), *Yeni vatandaşlık yaklaşımları ve eğitim içinde* (1. bs., s. 251-273). Pegem Akademi.
- Denham, S.A. & Brown, C. (2010). Plays nice with others": social-emotional learning and academic success, *Early Education and Development*, 21(5), 652-680. <https://doi.org/10.1080/10409289.2010.497450>

- DiPaola, M.F. & Hoy, W.K. (2005). Organizational citizenship of faculty and achievement of high school students. *The high school journal*, 88(3), 35-44. <https://doi.org/10.1353/hsj.2005.0002>
- Domitrovich, C.E., Durlak, J.A., Staley, K.C. & Weissberg, R.P. (2017). Social-Emotional Competence: An essential factor for promoting positive adjustment and reducing risk in school children. *Child Development*, 88(2), 408-416. <http://doi.org/10.1111/cdev.12739>
- Erkman, F., Göl Güven, M., Ertenü, B., Bilgin, G. G., Kabakçı, N., Pınar, M., Mardin, N. & Kırmacı, M. (2019). Sosyal ve duygusal öğrenme becerileri: Yeni sanayi devriminin eşliğinde iş ve yaşam yetkinliklerinin anahtarı. *TÜSİAD*, 1-131. <https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/10450-sosyal-ve-duygusal-ogrenme-becerileri>
- Erözkan, A. (2013). İletişim becerileri ve kişilerarası problem çözme becerilerinin sosyal yetkinliğe etkisi. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 13(2), 731-745.
- Eryılmaz, A., Açıkgoz, A.C. & Er, E. (2021). Örgütsel Vatandaşlık Duygusal Zekâ ve İş-Aile Yayılımı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 340-353. <http://doi.org/10.21733/ibad.872114>
- Farh, J. L., Podsakoff, P.M. & Organ, D.W. (1990). Accounting for Organizational Citizenship Behavior: Leader Fairness and Task Scope Versus Satisfaction. *Journal of Management*, 16(4), 705,721. <https://doi.org/10.1177/01492063900160040>
- Farh, J.L., Earley, P.C. & Lin, S.C. (1997). Impetus for action: A cultural analysis of justice and organizational citizenship behavior in Chinese society. *Administrative science quarterly* 42(3), 421-444. <http://doi.org/10.2307/2393733>
- Finkelstein, M.A. (2006). Dispositional predictors of organizational citizenship behavior: Motives, motive fulfillment and role identity. *Social Behavior and Personality* 34(6), 603-616. <http://doi.org/10.2224/sbp.2006.34.6.603>
- Geçgel, S. (2011). *Duygusal zekanın örgütsel vatandaşlık davranışına etkisi üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.
- Genç, V. (2018). *Duygusal ve sosyal yetkinliklerin estetik emek üzerine etkisi: Bir restoran zinciri örneği*. Yayınlanmamış doktora tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Goleman, D. (2010). *Duygusal zeka neden IQ'dan daha önemlidir?* (B.S. Yüksel, Çev.). Varlık Yayınları, (1995).
- Gören, T. & Yengin-Sarpkaya, P. (2014). İlköğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin örgütsel bağlılık düzeyleri (Aydın ili örneği). *Eğitim Bilimleri Dergisi / Journal of Educational Sciences*, 40(40), 69-87. <http://doi.org/10.15285/EBD.2014409743>
- Graham, J.W. (1991). An essay on organizational citizenship behavior. *Employee Responsibilities and Rights Journal*, 4(4), 249-270. <https://doi.org/10.1007/BF01385031>

- Gülay Ogelman, H., Yüce, G. & Yüce, A. (2022). Anne baba eğitim düzeylerine göre okul öncesi dönem çocuklarının sosyal-duygusal yeterliliği. *Aurum Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 143-159.
- Karabey, C.N. & İşcan, Ö.F. (2010). Örgütsel özdeşleşme, örgütsel imaj ve örgütsel vatandaşlık davranışı ilişkisi: bir uygulama. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 21(2), 231-241.
- Karasar, N. (2000). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Konuk, N. (2019). *İlkokul öğretmenlerinin duygusal zekâ düzeyleri ile örgütsel vatandaşlık tutumları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Kuruşçu, M. & Yenilmez, Ö. (2018). Duygusal zekâ ile örgütsel vatandaşlık davranışı ilişkisi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 284-307. <https://doi.org/10.33206/mjss.519087>
- Leblanc, C.J. (2014). Characteristics shaping college student organizational citizenship behavior. *American Journal Of Business Education – Second Quarter* 7(2), 99-108. <https://doi.org/10.19030/ajbe.v7i2.8468>
- MacKenzie, S.B., Podsakoff, P.M. & Fetter, R. (1993). The impact of organizational citizenship behavior on evaluations of salesperson performance, *Journal of Marketing*, 57(1), 70-80. <https://doi.org/10.2307/1252058>
- McBrien, A., Wild, M., & Bachorowski, J. (2018). Social–Emotional Expertise (SEE) Scale: Development and Initial Validation. *Assessment*, 1-13. <https://doi.org/10.1177/1073191118794866>
- McLaughlin, T., Aspden, K. & Clarke, L. (2017). How do teachers support children’s social–emotional competence? Strategies for teachers. *Early Childhood Folio*, 21(2), 21-27. <https://doi.org/10.18296/ecf.0041>
- MEB (2018). Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı (4,5,6,7, ve 8. Sınıf).
- Motowidlo, S.J. (2000). Some basic issues related to contextual performance and organizational citizenship behavior. *Human Resource Management Review*, 10(1), 115-126. [https://doi.org/10.1016/S1053-4822\(99\)00042-X](https://doi.org/10.1016/S1053-4822(99)00042-X)
- Organ, D.W. & Lingl, A. (1995). Personality, satisfaction, and organizational citizenship behavior. *The Journal of Social Psychology*, 135(3), 339-350.
- Organ, D.W. (1988). *Organizational citizenship behavior: The good soldier syndrome*. Lexington books/DC heath and com.
- Organ, D.W. (1990). The motivational basis of organizational citizenship behavior. *Research in Organizational Behavior*, 12, 43-72.
- Organ, D.W. (1994). Personality and organizational citizenship behavior. *Journal of Management*, 20(2), 465-478. [https://doi.org/10.1016/0149-2063\(94\)90023-X](https://doi.org/10.1016/0149-2063(94)90023-X)
- Organ, D.W. (2018). Organizational citizenship behavior: recent trends and developments. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*, 80, 295-306. <https://doi.org/10.1146/annurev-orgpsych-032117-104536>

- Özdevecioğlu, M. (2003). Örgütsel vatandaşlık davranışı ile üniversite öğrencilerinin bazı demografik özellikleri ve akademik başarıları arasındaki ilişkilerin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20, 117-135.
- Özkalp, E. & Kirel, Ç. (2004). Örgütsel davranışa giriş ve yöntem. E. Özkalp (Ed.), *Örgütsel davranış* içinde (2. bs., s. 3-26). Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Podsakoff, P.M. & MacKenzie, S.B. (1997). Impact of organizational citizenship behavior on organizational performance: A review and suggestion for future research. *Human Performance*, 10(2), 133-151. https://doi.org/10.1207/s15327043hup1002_5
- Podsakoff, P.M., Mackenzie, S.B., Paine, J.B. & Bachrach, D.G. (2000). Organizational citizenship behaviors: A critical review of the theoretical and empirical literature and suggestions for future researchs. *Journal of Management*, 26(3), 513-563. [https://doi.org/10.1016/S0149-2063\(00\)00047-7](https://doi.org/10.1016/S0149-2063(00)00047-7)
- Riggs, N.R., Jahromi, L.B., Razza, R.P., Dillworth-Bart, J.E. & Mueller, U. (2006). Executive function and the promotion of social-emotional competence. *Journal of Applied Developmental Psychology* 27, 300-309. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2006.04.002>
- Sancar, O. & Bekaroğlu, Ş.B. (2020). Örgütsel vatandaşlık davranışı ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması: geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Journal Of Emerging Economies And Policy*, 5(2), 99-107.
- Sezgin, F. (2005). Örgütsel vatandaşlık davranışları: kavramsal bir çözümleme ve okul açısından bazı çıkarımlar. *GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(1), 317-339.
- Smith, C., Organ, D.W. & Near, J.P. (1983). Organizational citizenship behavior: Its nature and antecedents. *Journal of Applied Psychology*, 68(4), 653-663. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.68.4.653>
- Somech, A. (2015). The cost of going the extra mile: the relationship between teachers organizational citizenship behavior, role stressors, and strain with the buffering effect of job autonomy. *Teachers and Teaching*, 22(4), 426-447. <https://doi.org/10.1080/13540602.2015.1082734>
- Sökmen, A. & Boylu, Y. (2011). Örgütsel vatandaşlık davranışı cinsiyete göre farklılık gösterir mi? otel işletmeleri açısından bir değerlendirme. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 147-163.
- Tabachnick, B.G., & Fidell, L.S. (2013). *Using Multivariate Statistics (6th Ed.)*. Boston: Allyn & Bacon.
- Williams, L.J. & Anderson, S.E. (1991). Job Satisfaction and organizational commitment as predictors of organizational citizenship and in-role behaviors. *Journal of Management*, 17(3), 601-617. <http://dx.doi.org/10.1177/014920639101700305>
- Yancı, F. (2011). *Ortaöğretim okulu öğretmenlerinin duygusal zekâ düzeyleri ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki (Şanlıurfa ili örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa.

Araştırma Makalesi / Research Article

The Relationship Between Pre-service Social Studies Teachers' Organisational Citizenship Behaviours and Social-Emotional Competences

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Örgütsel Vatandaşlık Davranışları ile Sosyal Duygusal Yetkinlikleri Arasındaki İlişki

Betül BALTAN & Elif ALADAĞ

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Organisational structures are institutions that rely on effective and strong communication skills and serve a specific purpose. Considering that educational institutions also have an organisational function, the importance of organisational citizenship behaviours in ensuring high academic achievement among students and a quality education and training process is noteworthy. Exhibiting organisational citizenship behaviours in an educational institution has an important role in increasing the quality of education, facilitating healthy and effective communication between students and teachers and creating a positive school climate (Avcı, 2015; Sezgin, 2005). Organizational behaviours refer to extra-role behaviours in the organisation, which are defined as voluntary actions performed by individuals or groups that exceed normal role expectations (Allison et al., 2001). Unsolicited efforts, sensitivity, goodwill, and initiative displayed by individuals are characteristics of organisational citizenship behaviors (Graham, 1991). Each dimension of organisational citizenship behaviours contributes to a more systematic and regular operation of the organisation, institution or organisation. Organ (1990) classified organisational citizenship behaviours into five dimensions: volunteerism, superior task consciousness, courtesy, gentleness, and civic virtue. Additionally, Podsakoff and Mackenzie (1997) found that helping behaviour covers the dimensions stated by Organ (1990).

Social Studies is an interdisciplinary field that aims to develop responsible citizens who are aware of their responsibilities. In the Social Studies curriculum, the framework of core competences (FCQ) identifies the competences that individuals need at every stage of their lives. Behaviors that enable individuals to actively engage with diverse cultures and societies and demonstrate the ability to generate alternative solutions to problems are defined as 'social and civic competences' (MEB [MoNE], 2018). In this context, social competence (Erözkan, 2013), which affects many behaviours such as an individual's social communication with the environment, academic success, problem-solving, and self-discovery, can also be linked to organisational citizenship behaviour as it also qualifies the individual's citizenship behaviour. A socially and emotionally competent individual behaves more responsibly and harmoniously and participates in society with a more selfless and democratic character (Goleman, 2010). In this direction, in line with the educational vision of Türkiye's Century 2024, it is essential to investigate social-emotional competences within the framework of social-emotional learning skills emphasised in the new social studies

curriculum, in the context of organisational citizenship behaviours and pre-service teachers to contribute to the literature

A review of the relevant literature reveals that organisational citizenship behaviour has been examined in both national and international studies within the context of various business organizations, focusing on variables such as job satisfaction, organizational psychology, organizational performance, and organizational commitment (Bitmiş et al., 2014; Çetinkaya & Çimenci, 2014; Sancar & Bekaroğlu, 2020; Sökmen & Boylu, 2011; Borman, 2004; Farh et al., 1990; Finkelstein, 2006; Graham, 1991; Organ, 1994; Podsakoff & MacKenzie, 1997). However, no study in the literature has specifically explored the relationship between organisational citizenship behaviour and social-emotional competence. In this respect, the present study is distinct as it is the first to investigate the relationship between these two concepts in the field of social studies.

The purpose of this study is to examine the relationship between organisational citizenship behaviours and social-emotional competences of pre-service teachers in the Department of Social Studies Education. Within this general purpose, the following sub-objectives were identified:

- 1- At what level do pre-service social studies teachers demonstrate organizational citizenship behaviors and social-emotional competences?
- 2- Do pre-service social studies teachers' organisational citizenship behaviours and social-emotional competences significantly differ based on gender, age, parental education level, year of study, and employment status?
- 3- Is there a significant relationship between pre-service social studies teachers' organisational citizenship behaviours and social-emotional competences?

Methodology

The correlational survey model, one of the quantitative research designs, was used in the study. A correlational survey is a model that determines the relationship between two or more variables and assesses the strength of this relationship (Karasar, 2000). The research population consisted of pre-service teachers enrolled in the social studies department. In this context, 354 pre-service teachers from the Social Studies Teaching Departments of three state universities in Türkiye were selected using the simple random sampling method, ensuring an equal probability of selection, and formed the sample group of the study. Various data collection instruments were used to analyze whether there were significant differences in pre-service teachers' organizational citizenship behaviors, social-emotional competences, and their subdimensions based on the variables of gender, age, parental education level, year of study, and employment status. To this end, a personal information form developed with expert opinion, the Organizational Citizenship Behavior Scale (Allyson et al., 2001), and the Social Emotional Competence Scale (McBrien et al., 2018) were administered to pre-service teachers as data collection tools. The data obtained were analyzed using the independent samples t-test, Mann-Whitney U test, one-way ANOVA, and Kruskal-Wallis test. The Pearson correlation test was applied to examine the relationship between two numerical variables.

Conclusion and Discussion

According to the results of the research, the organisational citizenship behaviour and social emotional competences of the pre-service teachers were found to be at a high level, and a

significant moderate positive relationship was found between the two variables. When the results obtained were examined according to the demographic variables of the pre-service teachers, a significant difference was found between gender and organisational citizenship behaviour, but gender did not cause a significant difference in the context of social-emotional competence level. The variable of age did not create a statistically significant difference within the framework of the concepts and sub-dimensions under investigation. However, there was a significant difference between the mother's level of education and the sub-dimension of social-emotional competence, which is expressiveness, and between the father's level of education and the sub-dimensions of organisational citizenship behaviour, which are conscientiousness and gentlemanliness. Year of study is another variable that creates a difference between the pre-service teachers' organisational citizenship behaviour, social-emotional competences, and the sub-dimensions of these concepts. It was found that the pre-service teachers' working status in a particular institution created a significant difference between the dimension of superior sense of duty, which is a sub-dimension of organisational citizenship behaviour, but it did not create a statistically significant difference between social-emotional competence and its sub-dimensions.

Regarding the finding that there was no significant difference between the gender of pre-service teachers and their level of social-emotional competence in this study, Ay (2018) stated that the social-emotional competence of individuals may vary, especially depending on the gender variable. This is a noteworthy finding, as it expresses that the concept of social emotional competence should be investigated across different sample groups. According to the findings, no significant difference was found between age and pre-service teachers' organisational citizenship behaviour, social emotional competence, and sub-dimensions of these concepts. However, the levels of organizational citizenship behavior and social-emotional competence were higher among pre-service teachers aged 25 and above. Furthermore, fourth-year pre-service teachers exhibited higher levels of social-emotional competence compared to those in earlier years. This result aligns with TÜSİAD (2019), which explained that individuals' competences increase with age, and life experience enhances social-emotional learning.

In the study, first-year pre-service teachers exhibited a higher level of the superior sense of duty, a sub-dimension of organizational citizenship behavior, compared to those in later years. This finding is consistent with Özdevecioğlu (2013) and Onağ and Yıldız (2012), who found that the level of organizational citizenship behavior among university students decreased with age. They explained that as students advance in their studies, their interests and expectations shift toward their external environment, and their commitment to the university organization weakens due to a decreased course load. In parallel with the study results, it was found that higher parental education levels positively influence children's social-emotional competencies (Ogelman et al., 2022). This finding suggests that children's behaviors and competencies are closely related to their parents' educational levels.

Recommendations

The suggestions developed in this study, which found that as pre-service teachers' organizational citizenship behavior increased, so did their social-emotional competence, are as follows:

- The concepts of organizational citizenship behavior and social-emotional competence in the field of social studies education can be further examined using

different demographic variables and diverse sample groups, such as teachers, trainers, and secondary school students.

- Considering the perspectives of teachers, students, school administrators, and university lecturers within the framework of organizational citizenship behavior and its sub-dimensions through qualitative research methods can contribute to creating a more efficient educational environment by revealing these behaviors among all stakeholders of educational organizations.
- Organizational citizenship behavior and its sub-dimensions can be integrated into curricula within the framework of learning areas.
- Given the limited number of studies on organizational citizenship behaviors in education, further research could evaluate the impact of these behaviors on school climate and students' academic performance.

Research can be conducted to design activities and models aimed at enhancing the social-emotional competencies of students at the primary, secondary, and higher education levels.